

ŚWIADECTWO SZKOLNE

Gaje Tadeusz Stepan
 Urodzony dnia 8 lutego 1922 r. w Warszawie
 powiat: —, religia: rzymskokatolicka
 uczęszczał do klasy IV w I Gimnazjum w Warszawie
 w pierwszym półroczu roku szkolnego 1938/39

ze spr
 z na

Kopernik, posąg Niemca czy Polaka?
 Składając przed nim kwiaty padł Bojarski.
 Czysta, bez celu, winna być ofiara.
 Trzebiński, nowy jakiś polski Nietzsche,
 Nim umarł, usta miał zagipsowane,
 Mur i powolne chmury zapamiętał
 Sekundę patrząc czarnymi oczyma.
 Baczyński stuknął czołem o karabin.
 Dalej gołębie płoszyło Powstanie.
 Gajcy, Stroiński, byli podniesieni
 W czerwone niebo na tarczy eksplozji.

Na gęsich piórach maczanych w inkauscie
 Jeszcze pod lipą światło dzienne drżało.

Dwudziestoletni poeci Warszawy, Czesław Miłosz,
 fragment

POECI CZASU WOJNY

W 100. ROCZNICĘ URODZIN
 LEONA ZDZISŁAWA STROIŃSKIEGO

Wystawa ze zbiorów:

Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie
 Muzeum Powstania Warszawskiego
 Biblioteki Narodowej w Warszawie
 Muzeum Zamojskiego w Zamościu

MUZEUM LITERATURY
 im. Adama Mickiewicza

Muzeum
 Powstania
 Warszawskiego

BIBLIOTEKA
 NARODOWA

MUZEUM ZAMOJSKIE W ZAMOŚCIU
 www.muzeum-zamojskie.pl

ARSENAL

Unterschrift des K...
 Podpis posiadacza

Piec

Podp

rechter Ziegelinger
 palców skazujących

rechter Ziegelinger
 palców skazujących

KOLUMBOWIE

rocznik 20

Powieść *Kolumbowie. Rocznik 20* ukazała się w 1957 roku. Przeszła do historii literatury jako nazwa pokolenia zaangażowanego w konspirację, którego młodość przypadła na czas okupacji. Książka ukazuje skomplikowane losy pokolenia młodych ludzi, którzy mając lat 18, 19 musieli stawić czoła okrutnej rzeczywistości wojny. W chwili, gdy miało zacząć się pełne, prawdziwe życie - zaczął się koszmar. Wojna stała się ich pierwszym "dorostym" światem.

W 1970 roku na podstawie jej części Janusz Morgenstern wyreżyserował serial *Kolumbowie* według scenariusza Romana Bratnego.

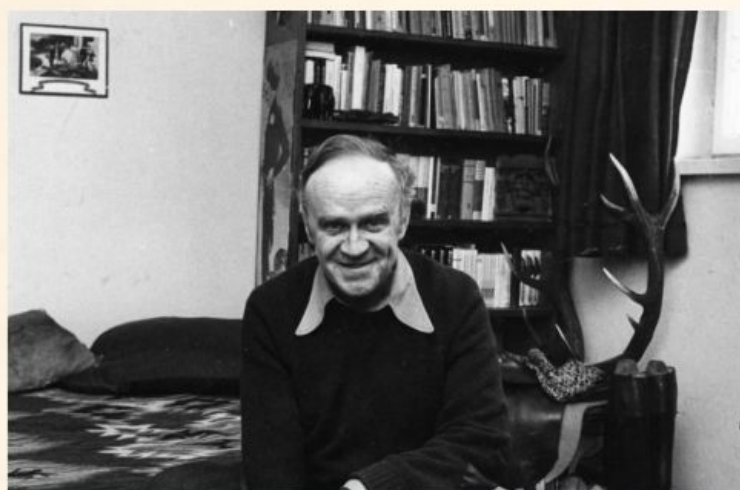
...to tylko my jesteśmy już
tacy, że bardziej
prawdopodobna stała się dla
nas śmierć niż życie....

Kolumbowie. Rocznik 20, Roman Bratny, fragment

Wśród tych, którzy zginęli podczas Powstania Warszawskiego byli młodzi poeci, żołnierze Armii Krajowej. W dorosłość wkroczyli wraz z wybuchem II wojny światowej. Studiowali na tajnym Uniwersytecie Warszawskim i publikowali pod pseudonimami w konspiracyjnych wydawnictwach. Roman Bratny, określił ich w tytule swojej trytomowej powieści, mianem *Kolumbowie*.



"Kolumbowie. Rocznik 20",
ze zbiorów Muzeum Powstania Warszawskiego



Roman Bratny (właściwie Roman Mularczyk) 1921-2017,
ze zbiorów Muzeum Powstania Warszawskiego

Tytuł powieści zaczerpnął autor od wojennego pseudonimu Krzysztofa Sobieszczańskiego *Kolumba*, który z kolei bazował na nazwisku Krzysztofa Kolumba, włoskiego żeglarza i odkrywcy. Za tym znaczeniem kryje się także rozbudowana metafora dotycząca losu młodzieży sportretowanej w książce. *Pokolenie Kolumbów* zdaniem Romana Bratnego było pokoleniem odkrywców.

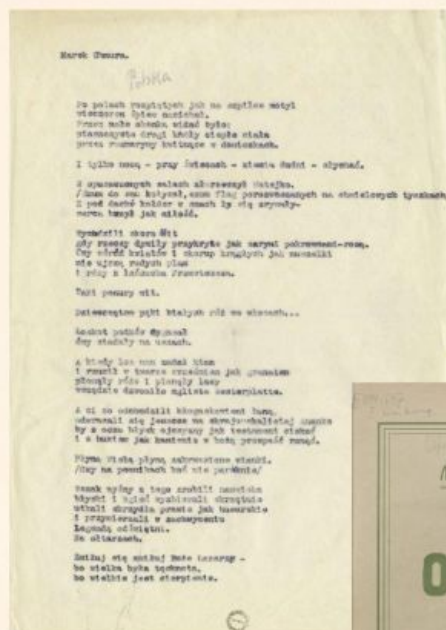
LEON ZDZISŁAW (1921-1944) STROIŃSKI

...byłem uczniem na zielono-
złotawej prowincji...

O dniach innych, Leon Zdzisław Stroiński, fragment



Portret Leona Zdzisława Stroińskiego,
ze zbiorów Muzeum Zamojskiego w Zamościu



Autorski maszynopis
wiersza "Polska", ze zbiorów
Muzeum Literatury im.
Adama Mickiewicza
w Warszawie



Tomik poetycki "Okno" ogłoszony pod pseudonimem Marek
Chmura, 1943 r. (Stroiński sam na powielaczu odbił 125 egz.),
ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie

Lata 1921-1939

Leon Zdzisław Stroiński urodził się 29 listopada 1921 roku na warszawskiej Pradze. Jego ojciec Józef Stroiński był adwokatem i radcą prawnym u Ordynata Maurycego Zamoyskiego, właścicielem największej kancelarii adwokackiej w Zamościu. Do lata 1926 roku Stroińscy mieszkali w Warszawie przy ul. Brukowej 26. Gdy Leon miał 5 lat wraz z siostrą i rodzicami przeprowadził się do Zwierzyńca, a potem do Zamościa. Od września 1938 roku mieszkał w kamienicy przy ul. Kościuszki 6 (obecnie 8).



Józef Stroiński z córką Jadwigą (na leżaku) i synem Zdzisławem, po
prawej NN osoby, ok. 1932, ze zbiorów Muzeum Literatury im.
Adama Mickiewicza w Warszawie

Lata 1921-1939

Po ukończeniu prywatnej Szkoły Powszechnej, od 1935 roku był uczniem I Państwowego Liceum i Gimnazjum im. Jana Zamoyskiego w Zamościu. W okresie nauki należał do Sodalicii Mariańskiej i Szkolnego Koła Miłośników Książki. Pod wpływem swojego polonisty Adama Szerbowskiego (1894-1956), dyrektora gimnazjum męskiego, poety, krytyka literackiego, zainteresował się poezją. W 1938 roku wziął udział w szkolnym konkursie poetyckim. Za wiersz pt. *Kominy* otrzymał drugą nagrodę.

...Ktokolwiek zetknął się ze Zdzisławem Stroińskim, urzeczony był jego subtelnością i wdziękiem, a także sposobem bycia, świadczącym o dużej kulturze wewnętrznej (...). Przystojny, wysoki blondyn o włosach rzedniejących, zawsze zmierzwionych i marzycielskich oczach krótkowidza, nie przykładął większej wagi do ubioru. Znany był z tego, że nosił koszule z kołnierzykiem wykładanym a la Słowacki — pisał Lesław Marian Bartelski, krytyk literacki i publicysta.



Zdzisław Stroiński z kolegą, Krynica-Zdrój 1938, ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

...Zajeżdża polskim fiatem,
zwą go młodzieży zamojskiej kwiatem...

wierszyk ułożony przez szkolnych kolegów
Leona, dostęp: www.zamosciopedia.pl



W maju 1939 roku zdał maturę. Już po wybuchu II wojny światowej, zapisał się na Wydział Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych KUL, ale wobec likwidacji przez okupantów uczelni powrócił w listopadzie do Zwierzyńca.

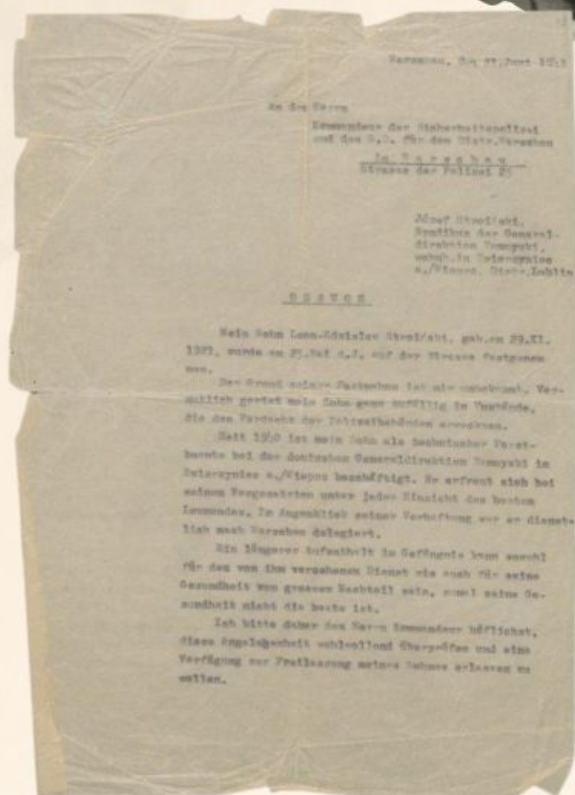
Zdzisław Stroiński z NN osobami, ok. 1938, ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

Lata 1939-1944

...ręką Boga
rzuconego
na śmierć
jak kamienie...

Ród Anhellich, Leon Zdzisław Stroiński,
fragment

Tadeusz Gajcy i Leon Zdzisław Stroiński
ok. 1944, ze zbiorów Muzeum Literatury
im. Adama Mickiewicza w Warszawie



Prośba ojca poety, Józefa Stroińskiego do komendanta policji bezpieczeństwa i służby bezpieczeństwa na dystrykt warszawski o uwolnienie syna z więzienia na Pawiaku, Warszawa, 21 czerwca 1943, ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

W 1941 roku rozpoczął konspiracyjne studia prawnicze na tajnym Uniwersytecie Warszawskim. Po krótkim czasie przeniósł się na polonistykę, gdzie poznał i zaprzyjaźnił się z Tadeuszem Gajcym. W 1942 roku związany był jako jeden z najważniejszych autorów i współpracowników z redakcją konspiracyjnego miesięcznika *Sztuka i Naród*. Jego wiersz *Ród Anhellich* został w czerwcu tego roku wyróżniony w konkursie przeprowadzonym przez pismo.

Po nawiązaniu współpracy z Armią Krajową, w grudniu 1942 roku rozpoczął kurs dla podchorążych Dywizjonu Motorowego Obszaru Warszawy.

Rankiem 25 maja 1943 roku wraz z Tadeuszem Gajcym wziął udział w zorganizowanej przez Wacława Bojarskiego, ówczesnego redaktora *Sztuki i Narodu* akcji składania kwiatów pod pomnikiem Mikołaja Kopernika. W ten sposób zamierzano uczcić 400. rocznicę śmierci wybitnego astronoma.

Akcja została przerwana przez niemieckiego policjanta, który śmiertelnie postrzelił Bojarskiego. Gajcemu udało się uciec, a Stroiński został aresztowany i osadzony na Pawiaku. Dzięki staraniom rodziny został zwolniony 19 lipca 1943 roku i wrócił do Zwierzyńca. W tym czasie powstały utwory zebrane w tomiku *Okno*, opublikowanym w tymże roku w Bibliotece SiN-u, pod pseudonimem Marek Chmura. W Zwierzyńcu pracował w założonym przez siebie w domu laboratorium fotograficznym, fabrykując zdjęcia i dokumenty na potrzeby konspiracji.

sierpień 1944

...Mickiewicz

spalonego pokolenia...

Miron Białoszewski o Leonie Zdzisławie Stroińskim

Latem 1944 roku los ponownie związał go z Tadeuszem Gajcym. Przed ogłoszeniem godziny "W" przebywał u rodziców w Zwierzyńcu. Dnia 11 lipca otrzymał przydział mobilizacyjny jako dowódca 1. Drużyny 1. Kolumny Motorowej dowodzonej przez sierżanta podchorążego Jerzego Robaczewskiego "Haka". Nie zdążył na pociąg do Warszawy, do stolicy dotarł pieszo.

...O mało bym się nie spóźnił na Powstanie - jego słowa zanotował Roman Bratny w swoich wspomnieniach o Marku Chmurze.

Po wybuchu Powstania Warszawskiego dołączył jako kapral podchorąży do macierzystego Dywizjonu Motorowego Komendy Obszaru Warszawa AK, dowodzonego przez por. Witolda Grzymałę-Bussego "Bartkowskiego". Za zasługi bojowe, rozkazem nr 6 dowódcy Grupy „Północ” z 16 sierpnia, został awansowany do stopnia plutonowego podchorążego. Tego dnia poległ razem z Tadeuszem Gajcym ps. "Topór" w wysadzonej przez Niemców kamienicy Weldta przy ul. Przejazd 3/5/7. Jego ciało wydobyto 1 października 1947 roku z ruin domu przy ul. Przejazd i pochowano 3 dni później na cmentarzu Wojskowym na Powązkach w kwaterze zgrupowania „Chrobry”.

1st. 5.XI.47

POLSKI CZERWONY KRZYŻ
ZARZĄD GŁÓWNY
BIURO INFORMACYJNE

dnia 11.11.47

P. C. K.
Zarząd Główny
Biuro Informacyjne

PROTOKÓŁ Nr 15147
o ekshumacji zwłok znajdujących się
na terenie Przejazd 5

Nazwisko i imię: N.M.
Wiek lub data urodzenia: 23.08.1924 r. płeć: m.
Imiona rodziców: narod.: pol.
Ostatnie miejsce zamieszkania:
Przyczyna zgonu:
Miejsce skąd zabrano zwłoki: z groźców
Miejsce gdzie pochowano: Powązki - Wojak
Nr znaczka: 19090
Znaki szczególne: świątki zwłok, karko gór.
Im. Leon, blondowłosy, dol. 5' 10",
blondowłosy, zęba wyprzedz. 110g,
miedym. stop. pantofel, u niego
materiały.
Depozyty: portfel + papiery, etc.
Uwagi: Stroiński Leon - zderzył um. 29.11.
1934 r. zam. Nowy Świat 15, Chłopa ojciec
Stroiński Zofia zam. Zamość ul. Krasna 10.
Protokółant P.C.K. Lekarz: Mł 70493 Kierownik Odcinka: AS

Protokół z ekshumacji zwłok Leona Zdzisława Stroińskiego, ze zbiorów Muzeum Powstania Warszawskiego



Zdzisław Stroiński - starył egramin dojrzalsi w 1939 r.
w tutejszym liceum, zginął w powstaniu warszawski, świetnie
zapowiadający się poeta. Bris (19.1X.) otrzymałem te zdjęcia
i umieszczam tu na pamiętkę. -

TADEUSZ STEFAN GAJCY

(1922-1944)



Lata 1922-1939

Urodził się 8 lutego 1922 roku jako starszy z dwóch synów ślusarza kolejowego i akuszerki. Uczęszczał do Gimnazjum oo. Marianów na Bielanach w Warszawie (w tej samej klasie uczył się Wojciech Jaruzelski).

Studiował polonistykę na podziemnym Uniwersytecie Warszawskim, gdzie poznał Leona Zdzisława Stroińskiego. We wrześniu 1939 roku, jako junak Przysposobienia Wojskowego wyruszył na wschód by walczyć. Pieszko dotarł aż do Włodawy, nie został jednak wcielony w szeregi Wojska Polskiego. Do stolicy powrócił już po jej kapitulacji.

Tadeusz, Warszawa, ok. 1928, ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

Lata 1939-1944

Podczas okupacji brał udział w konspiracyjnym ruchu literackim. Był współpracownikiem i czwartym redaktorem *Sztuki i Narodu*. Wydał w Bibliotece SiN-u dwa tomiki wierszy: *Widma* i *Grom powszedni*.

Wraz z Wacławem Bojarskim i Leonem Zdzisławem Stroińskim wziął udział w akcji złożenia kwiatów pod pomnikiem Mikołaja Kopernika 25 maja 1943 roku. Wiosną 1944 roku uczestniczył w kursach Prasowych Sprawozdawców Wojennych (PSW), organizowanych przez Biuro Informacji i Propagandy Komendy Głównej Armii Krajowej (VI Oddział Sztabu KG AK). Otrzymał przydział do Dywizjonu Motorowego Obszaru Warszawskiego AK.



Poświadczenie miejsca zamieszkania, dokument znaleziony podczas ekshumacji, ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

sierpień 1944

...żołnierz
mogiłę pod swym
hełmem niesie
przez czas...

Do potomnego, Tadeusz Gajcy, fragment



Tadeusz Gajcy z rodzicami i bratem, ok. 1937, ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie



Tuż przed Powstaniem Warszawę ogarnęła euforia. Tadeusz Gajcy nie miał wątpliwości, że trzeba sięgnąć po broń. Śmierć dogoniła go 16 sierpnia 1944 roku. Tego dnia razem ze swoim serdecznym przyjacielem Leonem Zdzisławem Stroińskim stacjonowali w kamienicy przy ulicy Przejazd. Słyszeli niepokojące odgłosy, ale dowódca zignorował ten meldunek. Po południu kamienica Weldta przy ul. Przejazd 3/5/7 została wysadzona przez Niemców.

Kennkarta Tadeusza Gajcego ze śladami krwi znaleziona podczas ekshumacji ciała poety, ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

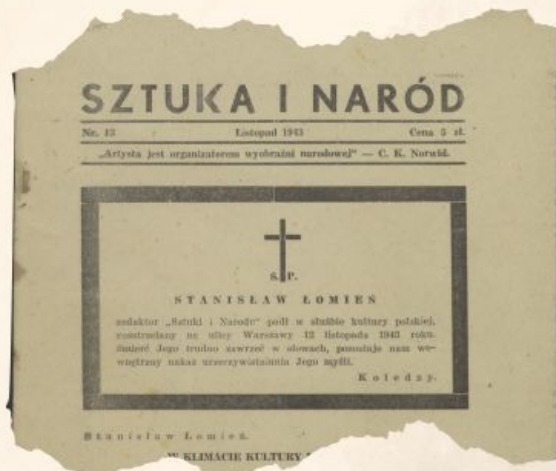
2 sierpnia 2009 roku Prezydent RP Lech Kaczyński pośmiertnie odznaczył Tadeusza Gajcego Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski za wybitne zasługi dla niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej oraz za osiągnięcia w działalności na rzecz rozwoju polskiej kultury.

ANDRZEJ TRZEBIŃSKI



Andrzej ok. 1927, ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

Pozostało po nim kilkaset stron tekstów: wiersze, liryki proza, dramat, przekłady poezji francuskiej, powieść *Kwiaty z drzew zakazanych*, artykuły, recenzje. Wysoko cenione są dwa ostatnie zeszyty Pamiętnika Trzebińskiego, stanowiące ważne źródło informacji o okupacyjnym życiu literackim.



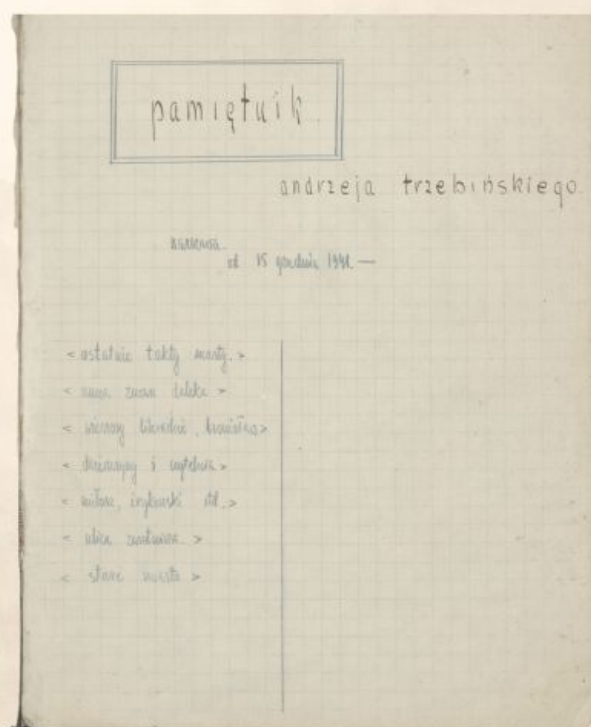
Nekrolog Andrzeja Trzebińskiego, ps. „Stanisław Łomien” w numerze 13. „Sztuki i Narodu”, listopad 1943, ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

(1922-1943)

Urodzony 27 stycznia 1922 roku w Radgoszczy k. Łomży. Absolwent Gimnazjum im. Tadeusza Czackiego po konspiracyjnej maturze w 1940 roku. studiował sławistykę i filozofię polską na podziemnym Uniwersytecie Warszawskim. Był po zamordowanym w obozie koncentracyjnym na Majdanku Bronisławem Onufrym Kopczyńskim i po wspomnianym Bojarskim – trzecim redaktorem naczelnym *Sztuki i Narodu*. Organizator *Ruchu Kulturowego*. Został rozstrzelany 12 listopada 1943 roku, pod murem kamienicy przy ulicy Nowy Świat 49. W zbiorowej egzekucji stracono wtedy trzydzieści osób.

Pochłonie nas historia. Młodych, dwudziestoletnich chłopców. Nie będziemy Mochnackimi, Mickiewiczami, Norwidami swojej epoki. Mogliśmy być Rimbaudami. Ale odrzuciliśmy to, bo szliśmy gdzie indziej...

Pamiętnik, Andrzej Trzebiński, fragment



Pierwsza karta Pamiętnika Andrzeja Trzebińskiego, ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

KRZYSZTOF KAMIL BACZYŃSKI

(1921-1944)

Urodził się w Warszawie 22 stycznia 1921 roku. Był jedynym synem Stanisława Baczyńskiego, działacza lewicowego, oficera Wojska Polskiego, pisarza i cenionego krytyka literackiego. Matka Stefania, pochodziła ze znanej żydowskiej rodziny profesorstwa Zieleńczyków, była nauczycielką, pisała szkolne podręczniki.

...i wyszedłeś, jasny synku,
z czarną bronią w noc,
i poczułeś, jak się jeży
w dźwięku minut - zło...

*Elegia o chłopcu polskim, Krzysztof Kamil Baczyński,
fragment*



Krzyś z matką Stefanią z Zieleńczyków Baczyńską, ok. 1926, ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

Lata 1921-1939

W 1939 roku ukończył Liceum im. Stefana Batorego, w maju otrzymał świadectwo dojrzałości. W jego klasie uczyli się późniejsi żołnierze warszawskich Grup Szturmowych: Tadeusz „Zośka” Zawadzki i Jan „Rudy” Bytnar. Od jesieni 1942 do lata 1943 roku studiował polonistykę na tajnym Uniwersytecie Warszawskim. Pisał wiersze, prozę, pasjonował się grafiką. Wybuch wojny uniemożliwił mu podjęcie studiów w Akademii Sztuk Pięknych. W czasie nauki w gimnazjum należał do Organizacji Młodzieży Socjalistycznej „Spartakus”, półlegalnej organizacji młodzieży szkół średnich pod patronatem PPS, ale i związanej z KZMP (Komunistyczny Związek Młodzieży Polski). Używał wówczas pseudonimu „Emil”.



Krzysztof z ojcem Stanisławem Baczyńskim, koniec lat 20. XX w., ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

Lata 1939-1944

W roku 1943 wstąpił do Harcerskich Grup Szturmowych, brał udział w wykładach i ćwiczeniach IV turnusu Szkoły Podchorążych Rezerwy Piechoty Szarych Szeregów „Agrykola”. Rozkazem jej komendanta, por. "Gustawa" (Eugeniusz Konopacki) z 25 maja 1944 roku otrzymał stopień starszego strzelca podchorążego rezerwy piechoty.

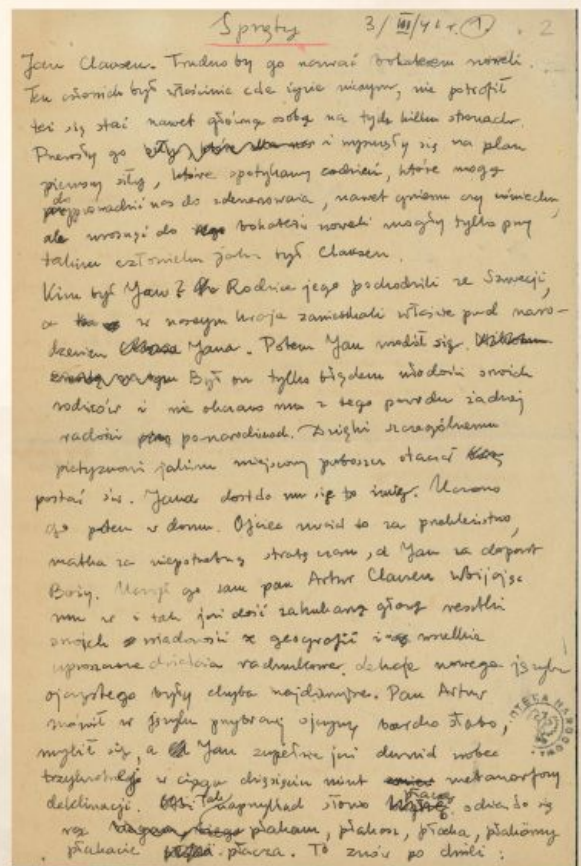


Krzysztof Kamil Baczyński z matką Stefanią i żoną Barbarą, czerwiec 1942, ze zbiorów Muzeum Literatury im. Adama Mickiewicza w Warszawie

...i jeden z nas - to
jestem Ja, który pokochał.
Świat mi rozkwitł jak
wielki obłok, ogień w
snach i tak jak drzewo
jestem - prosty...

Spojrzenie, Krzysztof Kamil Baczyński,
fragment

Wraz z batalionem „Zośka” uczestniczył w akcji wykołajenia niemieckiego pociągu na odcinku Tłuszcz-Urle. Miesiąc przed powstaniem został zwolniony z funkcji „z powodu małej przydatności w warunkach polowych” z jednoczesną prośbą o objęcie nieoficjalnego stanowiska szefa prasowego kompanii. Jednak kilka dni później udało mu się przenieść do batalionu „Parasol”, na stanowisko zastępcy dowódcy III plutonu 3. Kompanii.



Krzysztof Kamil Baczyński "Osiem opowiadań", ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie

sierpień 1944

Rozkaz o godzinie "W" nie dotarł na czas do wszystkich dowódców niższego szczebla. Wybuch Powstania Warszawskiego zaskoczył podchorążego "Krzysia" wraz z grupką żołnierzy jego sekcji na ul. Focha, w pobliżu pl. Teatralnego, gdzie został wysłany po odbiór butów dla oddziału.

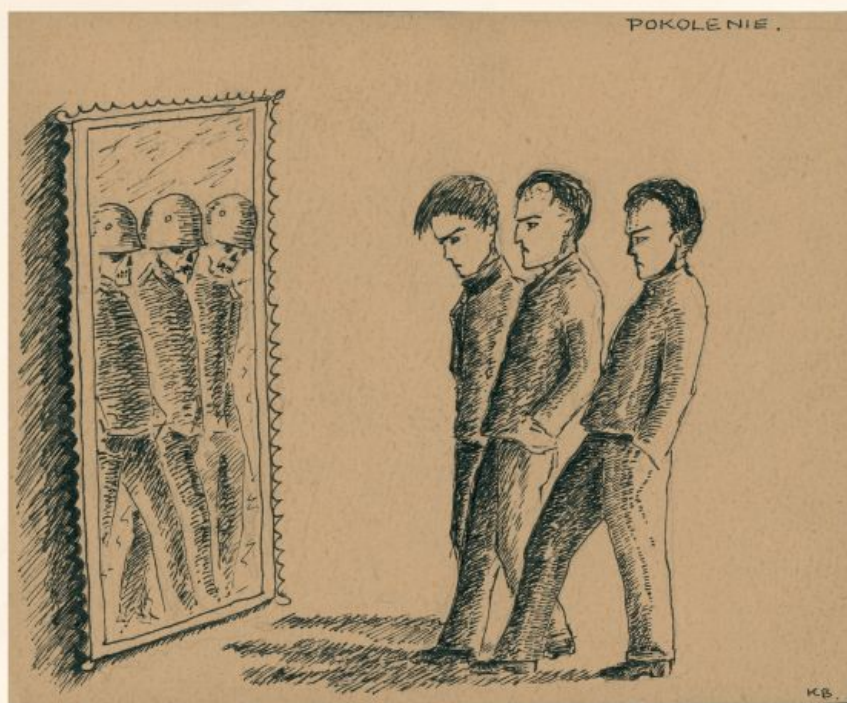
Poległ na posterunku w Pałacu Blanka, prawdopodobnie postrzelony przez strzelca wyborowego ulokowanego w gmachu Teatru Wielkiego. Był 4 sierpnia.

W 2018 roku za wybitne zasługi dla niepodległości Rzeczypospolitej Polskiej, za osiągnięcia w działalności na rzecz rozwoju polskiej kultury został odznaczony pośmiertnie Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski.

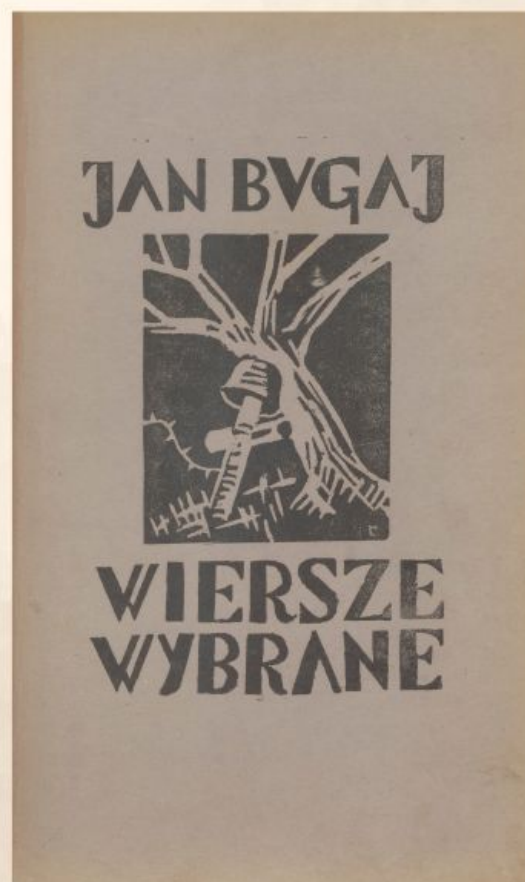


Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście podczas Powstania Warszawskiego, 26 sierpnia 1944 r., ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie

Krzysztof Kamil Baczyński, Grafika "Pokolenie", ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie



W latach wojny opublikował w niewielkich nakładach kilka zbiorów wierszy. Najstynniejszy spośród nich to zawierające zaledwie dwadzieścia utworów *Wiersze wybrane* z 1942 roku, sygnowane pseudonimem Jan Bugaj.



Krzysztof Kamil Baczyński "Wiersze wybrane", ze zbiorów Biblioteki Narodowej w Warszawie